

Streszczenie pracy doktorskiej

Tytuł w języku rozprawy (j. angielski):

SUBJUNCTIVEHOOD CRITERIA. A THEORETICAL-COMPARATIVE STUDY BASED ON
POLISH AND ENGLISH

Tytuł w języku polskim:

KRYTERIA DEFINICYJNE SUBJUNKTIWU. STUDIUM TEORETYCZNO-PORÓWNAWCZE
NA PRZYKŁADZIE JĘZYKA POLSKIEGO I ANGIELSKIEGO

Praca przedstawia wyniki badań dotyczących kategorii subjunktywu jako konstrukcji gramatycznej na przykładzie danych z języka polskiego i angielskiego. Problem właściwości subjunktywu, jako trybu nierzeczywistego sytuującego się w opozycji do trybu oznajmującego, jest przedmiotem szerokich badań prowadzonych w wielu nurtach współczesnego językoznawstwa, takich jak gramatyka generatywna, semantyka formalna, pragmatyka, językoznawstwo kognitywne oraz typologia językowa. Badania nad subjunktywem obejmują różnorodne języki, począwszy od języków, w których ta kategoria realizowana jest fleksyjnie jako osobny paradygmat czasownika tradycyjnie ujęty w gramatykach opisowych, np. języki romańskie, przez języki o peryfrastycznej realizacji subjunktywu za pomocą spójników i partykuł, np. język grecki i język rosyjski, aż do języków, w których ta kategoria ulega zanikowi, np. język angielski.

Część teoretyczna rozprawy szczegółowo przedstawia kategorię subjunktywu w ujęciu typologicznym, uwzględniając dystrybucję tej kategorii, jej realizację formalną oraz właściwości semantyczne, morfo-syntaktyczne oraz pragmatyczne, które składają się na kryteria definicyjne tej wartości trybu. Dyskusja w tej części rozprawy obejmuje m.in. różnice między subjunktywem intensjonalnym (*intensional subjunctive*) a subjunktywem biegunowym (*polarity subjunctive*), grupy predykatów, dla których subjunktyw stanowi argument propozycjonalny, właściwości temporalne zdań w trybie subjunktywów, relacje między zdaniem głównym a zdaniem dopełnieniowym w trybie subjunktywów (referencja podmiotów i przesunięcia składniowe) oraz wpływ subjunktywu na strukturę informacyjną zdania i szerzej – na status zdania w dyskursie. Z kolei część badawcza przedstawia wyniki badań własnych nad zdaniami dopełnieniowymi wprowadzanymi przez włącznik *żeby* w języku polskim oraz zdaniami dopełnieniowymi dla predykatów wolitywnych w języku angielskim (tzw. subjunktyw czasu teraźniejszego, ang.: *mandative subjunctive*). Poszczególne rozdziały w tej części pokazują wyniki badań korpusowych dotyczących predykatów, dla których zdania dopełnieniowe realizowane są w trybie subjunktywów, przeprowadzonych na materiale językowym zebranym w Narodowym Korpusie Języka Polskiego i Korpusie Współczesnej Odmiany Amerykańskiej Języka Angielskiego (Corpus of Contemporary American English) oraz wyniki badań językoznawczych, polegających na ocenie poprawności gramatycznej zdań, przeprowadzonych na grupie rodzimych użytkowników języka polskiego oraz rodzimych użytkowników odmiany amerykańskiej języka angielskiego.

Uzyskane wyniki badań pozwalają stwierdzić, że zdania dopełnieniowe wprowadzane przez *żeby* w języku polskim są realizacją subjunktywu, gdyż wykazują cechy właściwe tej wartości trybu opisane w innych językach, takie jak: właściwa dla tego trybu forma i dystrybucja, związek z kontekstami niewerydykalnymi, zależność temporalna w stosunku do zdania głównego oraz przejrzystość składniowa. W odróżnieniu od języka polskiego, subjunktyw czasu teraźniejszego w języku angielskim nie spełnia kryteriów definicyjnych subjunktywu ze względu m.in. na ograniczoną realizację fleksyjną, niewystępowanie w niektórych kontekstach niewerydykalnych oraz brak przejrzystości składniowej. Ponadto analiza omawianych konstrukcji w języku polskim i angielskim pozwoliła sformułować wnioski dotyczące użyteczności poszczególnych kryteriów definicyjnych subjunktywu. Szczególne wątpliwości budzi przypisywanie badanemu trybowi uniwersalnych właściwości pragmatycznych na poziomie wypowiedzi i jej statusu w dyskursie, gdyż takie właściwości nie zostały potwierdzone w niniejszej pracy na danych z języka polskiego i angielskiego.

Słowa kluczowe: gramatyka porównawcza, modalność, tryb łączący, subjunktyw

Wrocław, 20.10.2020

Marcin Orszulak